

КРИМСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА

e-mail: crimeahrg@gmail.com

website: crimeahrg.org

СИТУАЦІЯ З ДОСТУПОМ ДО ОСВІТИ РІДНОЮ МОВОЮ У КРИМУ

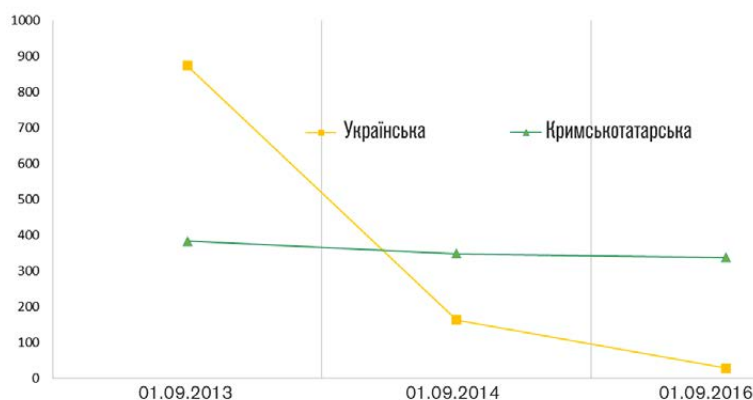
Російська Федерація, яка після окупації Криму незаконно здійснює контроль на території Криму, зобов'язана дотримуватися прав людини на півострові. Проте наслідком політики російської влади в Криму стали дискримінаційні дії практично у всіх сферах життя кримчан.

Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації накладає на Росію зобов'язання щодо реалізації прав на освіту і професійну підготовку мешканців Криму без обмеження свободи особистості у цій сфері. **Утім мешканці Криму стикнулися із дискримінацією за ознакою етнічного походження і мови у сфері освіти. Особливі небезпеки приховує ситуація із доступом до освіти українською мовою.**

Нижче презентовано результати моніторингу з питань доступу до освіти українською мовою у Криму, виконаного Кримською правозахисною групою.

За інформацією «Міністерства освіти» Криму, **з 2013 року у 36 разів зменшилася чисельність учнів, чиє навчання здійснюється українською мовою.** Як-от, у 2013 році в Автономній Республіці Крим 13589 осіб отримували освіту українською мовою, тоді як у 2016 році число таких учнів зменшилося до 371. **Відповідно чисельність класів з українською мовою навчання за два роки скоротилося у 31 раз.**

Кількість класів з мовою навчання

Кримська правозахисна група провела порівняльний аналіз відомостей, отриманих від Міністерства освіти України та «Міністерства освіти» Криму, за такими критеріями: мови, на яких здійснюється освітній процес в Криму, загальне число учнів, котрі опановують рідну мову, національний та віковий склад населення Криму (для визначення приблизного числа учнів, носіїв української чи кримськотатарської мови). Відомості охоплюють 2013–2016 роки.

Із відповіді Міністерства освіти України на ім'я КППГ випливає, що на момент окупації в Криму отримували освіту **208536** учнів. З них російською мовою навчалося **189132** учня чи **90,7%**, українською мовою — **13589** осіб (**6,5%**), кримськотатарською — **5551** осіб (**2,7%**). В 2013 році **7** шкіл Криму здійснювали повний цикл навчання українською мовою, **15** шкіл — кримськотатарською мовою, окрім того, діяло кілька шкіл із навчанням обома мовами. Число класів у Криму відповідно до мови навчання розподілялося у такий спосіб: **875** класів — з українською мовою, **384** — з кримськотатарською, **8965** класів — з російською. З усіх учнів в Криму російську мову як предмет вивчали 206866 дітей (99,2%), кримськотатарську мову — 18020 (8,6%).

Таким чином, до окупації, попри те, що російська мова не була державною мовою України, 90,7% учнів в Криму отримували освіту російською мовою та 99,2% вивчали російську мову як дисципліну. **Чи це не є переконливим доказом того, що російськомовне населення Криму не відчувало**

проблем з використанням рідної мови? У світлі таких фактів намагання Росії «захистити російськомовних» кримчан від «українізації» постає лише міфом, створеним російською владою для виправдання незаконних дій на півострові.

У листопаді 2014 року на запит Кримської польової місії з прав людини (ця ініціатива мусила припинити свою діяльність в серпні 2015 року) «Міністерство освіти» Криму дало відповідь про мови навчання в Криму на **2014/2015 навчальний рік**, зміст якого недвозначно продемонстрував різке погіршення ситуації із навчанням українською мовою у школах півострова. Усього лише одна школа з повним освітнім циклом українською мовою з 532 загальноосвітніх закладів продовжила свою роботу. Загальна кількість класів з українською мовою викладання скоротилася до **163**, в них навчалося лише **2154** учня. Ситуація з кримськотатарською мовою навчання також змінилася, але не настільки кардинально: число шкіл формально залишилося таким, як і раніше, тоді як кількість класів, де навчалося **5146** дітей, зменшилося до **348**.

У жовтні 2016 року Кримська правозахисна група отримала копію відповіді від «Міністерства освіти» Криму на аналогічний запит. Аналіз цього документу засвідчив погіршення ситуації з українською мовою у **2016/2017 навчальному році** до критичної позначки. Згідно листа від «міністра освіти» Криму за підписом Н. Гончарової, в 2016 році в Криму залишилося лише **28** класів, де, з **188517** учнів Криму (не рахуючи Севастополь) освіту українською мовою отримувала **371** дитина. Це **0,2%** від загальної чисельності учнів в Криму у 2016 році.

Навіть якщо спиратися на інформацію Міністерства статистики РФ, 2014 року українці склали 15,08% населення Криму або 344515 осіб й були другою за чисельністю національністю після росіян (65,31%, 1492078 осіб)¹. Кримські татари стали третьою за чисельністю національністю Криму (10,17% або 232340 осіб). За результатами проведеного Росією перепису населення, **18706** дітей шкільного віку ідентифікують себе як українці і **29140** — як кримські татари. Якщо навіть взяти до уваги кількість кримчан, котрі називають українську мову рідною, відносно загальної чисельності українців в Криму — 21%², то чисельність дітей шкільного віку (від 7 до 17 років), котрі називають рідною українську мову, в 2016 році склала **3950 осіб**. Оскільки відсоток кримських татар, котрі позначають кримськотатарську мову рідною — 74%, то, відповідно, припустимо, що й кількість дітей, котрі розмовляють кримськотатарською, складає **21604** особу (це 74% від 29140 осіб).

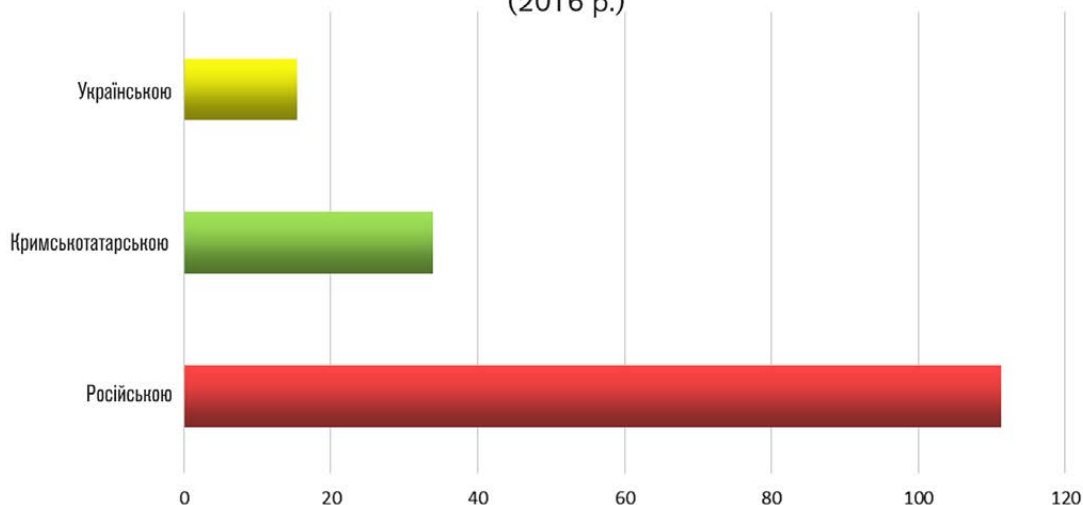
Необхідно взяти до уваги, що перепис населення в Криму у вересні 2014 року здійснювався в умовах окупації. У місцевих та російських ЗМІ активно використовувалася мова ворожнечі

¹ 4.1. НАЦИОНАЛЬНЫЙ СОСТАВ НАСЕЛЕНИЯ http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/perepis_krim/tab-krim/pub-04-01.xlsx

² 4.6. НАСЕЛЕНИЕ ОТДЕЛЬНЫХ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ ПО РОДНОМУ ЯЗЫКУ http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/perepis_krim/tab-krim/pub-04-06.xlsx

Кількість класів у % від необхідної кількості класів
з урахуванням числа учнів, які розмовляють:
(2016 р.)

щодо України, українців, української культури. Деякі ЗМІ демонстрували жорсткий варіант мови ворожнечі, що містив заклики до насильства та дискримінації. Як-от, на севастопольському порталі новин «ForPost» був оприлюднений матеріал під назвою «Павшие герои Новороссии: подвиг красnodонского казака Александра Скрыбина в бою под Изварино». Автор цього тексту не лише застосовував агресивно-негативну лексику («укри», «бандери»), що маркувала українців та сприяла створенню негативного образу нації у цілому, але й відверто схвалював бажання «казака Александра Скрыбина» вбивати українців³. Також ЗМІ регулярно використовували такі визначення, як «фашист», «нацист», «хунта», для позначення українців. Наприклад, у матеріалі «Кривава перлина у моря», оприлюдненому інформаційним агентством «Крымформ», українців і українську владу автор називає «фашистским зверьем»⁴. КПГ здійснює систематичний моніторинг мови ворожнечі в Криму, результати якого (вони будуть оприлюднені найближчим часом) недвозначно демонструють, що саме українці найчастіше виступають об'єктом жорсткої та середньої мови ворожнечі.

Такий рівень мови ворожнечі, поряд з іншими проявами дискримінації в Криму, примушує багатьох українців уникати відкритих проявів власної етнічної приналежності, щоб не стати об'єктом переслідування з боку влади чи жертвою злочинів на ґрунті ненависті. Таким чином, відомості про українців в Криму, отримані внаслідок організованого Росією перепису 2014 року, не є об'єктивними, а показник чисельності українців на півострові значно занижений.

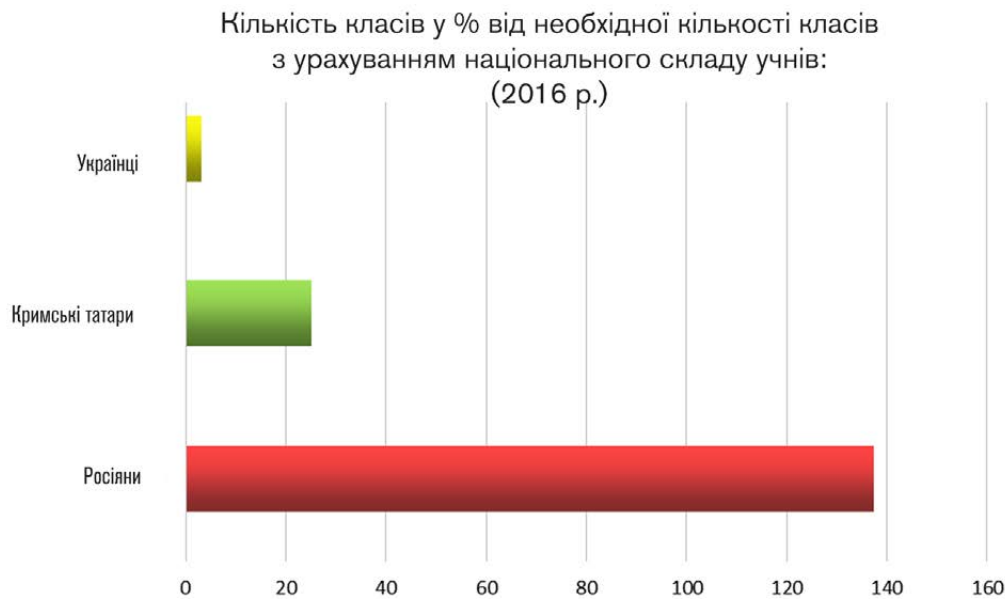
Утім навіть зменшені показники переписи не спростовують того твердження, що **однієї школи чи 28 класів на весь Крим катастрофічно недостатньо для задоволення потреби у навчанні рідною мовою 4 тисяч дітей, котрі є носіями української мови.**

Простий аналіз дозволяє визначити, наскільки діти Криму забезпечені класами з рідними мовами навчання. Розділимо чисельність класів з відповідною мовою навчання на число дітей у віці від 7 до 17 років, котрі вважають певну мову рідною, і отриманий результат помножимо на середню по Криму кількість учнів в одному класі. При цьому показник більше 100% засвідчуватиме перевищення необхідного числа класів, результат менше 100% показуватиме недостатню кількість класів з тією чи іншою мовою навчання. У підсумку для російської мови такий показник склав 111,3%, для кримськотатарської — 33,9%, для української — 15,5%. Ці результати засвідчують, що лише третина дітей, котрі розмовляють кримськотатарською, та менш ніж шоста частина дітей, носіїв української, мають змогу навчатися рідною мовою. Якщо у цих розрахунках брати до уваги національність дітей, то співвідношення наявних класів з рідною мовою навчання із тим числом їх, що є реальною потребою, є красномовним свідченням ситуації нерівноправності, яка склалася в Криму: 3,2 % для українців, 25,2% — для кримських татар і 137,4% — для росіян.

Окрім того, за свідченнями батьків і вчителів, при виборі мови навчання на батьків чиниться

³ <http://sevastopol.su/world.php?id=63544>

⁴ <http://www.c-inform.info/comments/id/102>

моральний чи адміністративний тиск з боку керівництва шкіл чи роботодавців, їм пропонується не вказувати українську як мову навчання. Суттєвим є й те, що у ситуації, коли на українців уперто навішується ярлик «ворога», кримчани жахаються відверто позиціонувати власну українську ідентичність при виборі мови навчання.

Як бачимо, внаслідок дій Росії в Криму дискримінація українців і кримських татар у сфері освіти та мови стала фактом повсякденності, але не менш загрозливою з позиції дотримання демократичних принципів життєдіяльності людського співтовариства є цілеспрямована політика ліквідації основ української ідентичності та української культури на півострові.

Ситуація, яка склалася, слугує доказом бруталних порушень Росією норм міжнародного права, що зобов'язують держави не допускати будь-якої дискримінації, передусім й за расово-національною ознакою чи усувати таку дискримінацію у всіх її формах.

Згідно із Міжнародною конвенцією про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Росія, як держава, що де-факто контролює Крим, зобов'язана не вчиняти щодо українців будь-яких актів чи дій, пов'язаних із расовою дискримінацією, а всі органи та установи де-факто влади мають діяти відповідно до цього зобов'язання.

Факти, зібрані Кримською правозахисною групою про дискримінацію українців у доступі до освіти українською мовою, були передані до Міжнародного суду ООН як частина доказової бази «Україна проти Росії» про порушення Росією Міжнародної конвенції щодо ліквідації усіх форм расової дискримінації в Криму. 19 квітня Міжнародний суд ООН оприлюднив наказ (order) і попередні тимчасові заходи, серед яких міститься одностайно схвалена суддями вимога до Російської Федерації забезпечити доступність освіти українською мовою в Криму⁵.

Перейти по посиланню
<http://crimeahrg.org/category/monitor>,
щоб ознайомитися з щомісячними
моніторинговими оглядами
Кримської правозахисної групи

Перейти по посиланню
<http://crimeahrg.org/category/analytic>,
щоб ознайомитися з тематичними
оглядами та статтями
Кримської правозахисної групи

⁵ <http://www.icj-cij.org/docket/les/166/19394.pdf>